

КЛАСНА СВІТОВА КЛАСИКА

Моріс Метерлінк

БЛАКИТНИЙ ПТАХ

Переклад з французької,
передмова, післяслово та примітки
Дмитра Чистяка

Видання 2-ге, виправлене

УДК 82-2
ББК 84.4Ф
М 54

Серія “Класна світова класика” заснована в 2011 році

Рецензент:
кандидат філологічних наук, професор
Н.Ю. Жлуктенко

Le traducteur remercie du fond du cœur mes amis Michel Otten (UCL) et Françoise Wuilmart (CTLS) ainsi que la Promotion des Lettres de la Communauté française de Belgique pour leur accueil et leur aide précieux

Перекладено за виданням:
Maeterlinck, Maurice. L'Oiseau bleu. — Bruxelles : Labor, 1988.

Метерлінк Моріс

М 54 Блакитний птах / Метерлінк Моріс ; пер. з франц. ; передм. ; післясл. ; прим. Д.О. Чистяка. — Вид. 2-ге, виправл. — Тернопіль : Богдан, 2011. — 120 с. (Класна світова класика).

ISBN 978-966-10-1820-3 (серія)

ISBN 978-966-10-1821-0

Це нове коментоване видання всесвітньо відомої феєрії “Блакитний птах” лауреата Нобелівської премії в галузі літератури Моріса Метерлінка в перекладі з французької Д.О. Чистяка.

Феєрія введена до програми зі світової літератури у середній та вищій школах.

Для широкого кола читачів.

УДК 82-2
ББК 84.4Ф

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1820-3 (серія)
ISBN 978-966-10-1821-0

© Maeterlinck M., héritiers, 2011
© Чистяк Д.О., переклад, передмова,
післяслово, примітки, 2011
© Богдан, майнові права, 2011

МОРІС МЕТЕРЛІНК: ЖИТТЯ НА КРИЛАХ БЛАКИТНОГО ПТАХА

24 червня 1890 року у поважному паризькому часописі “Фігаро” авторитетний літературний критик, член Гонкурівської Академії Октав Мірбо зовсім неавторитетно виголосив: “Я не знаю, хто він. Я не знаю, скільки йому років, юнак він а чи старець, бідняк чи багатій. [...] Я знаю тільки, що він створив шедевр. [...] Видано найгеніальніший, найнезвичніший, найприродішній твір нашого часу, твір, що дорівнявся та (чи стане сили сказати?) перевершив оте найкраще, що є в Шекспіра”. Перебільшення? Зрештою, не таке вже й сильне... Адже у статті йшлося про драму “Принцеса Мален”, видрукувану накладом у 30(!) примірників незнаним адвокатом із міста Гента Морісом Метерлінком.

Незнаний. Не пізнаний. Саме такі епітети спадають на думку, шойно мова заходить про цього митця. І хоча проминуло майже 150 літ від його народження, і хоча творчості його присвячено тисячі розвідок, п’єси його йдуть у театрах по цілому світі, а доробок видається вражаючим накладом, достоту невідомо, хто він і де криється таємниця його непов’янного таланту. Атож, Метерлінк — всесвітньо відомий драматург, поет, есеїст, перекладач, але також — природознавець-дослідник “Життя бджіл” і “Життя мурах”, боксер, який б’ється навкулачки з чемпіоном світу Жоржем Карпентье, палкий шанувальник авто- та велоспорту, містик-мешканець абатства Сен-Вандрій у Нормандії, лауреат Нобелівської премії в галузі літератури 1911 року та пасічник на паризьких околицях... “Я не маю біографії”, — виголосить він ув одному з інтерв’ю. А проте годі збагнути цього геніального дивака, бодай побіжно не оглянувши його життєвого шляху, не визначивши творчих підходів автора на матеріалі його основних драм і, звісно ж, феєрії “Блакитний птах”.

Отже, народився Моріс Метерлінк 29 серпня 1862 року в місті Генті у родині багатих франкомовних буржуа-адвокатів із діда-прадіда. Батько письменника, Полідор, залишив синові у спадок, окрім адвокатської контори, ще й захоплення вирощуванням городини та садовини (іменем Полідора Метерлінка названо один із сортів персика). У 1874 році юнак вступає до Гентського єзуїтського колегіуму Святої Варвари. Зауважмо: цей колегіум справді виплекав бельгійський символізм. Серед його випускників — “старші” Жорж Роденбах та Еміль Верхарн, а також “молодші” однокашники Моріс Метерлінк, Шарль Ван Лерберг (талановитий поет і драматург “театру жаху”, а ще палкий шанувальник творчості нашої славної землячки з Парижа, Марії Башкирцевої) і Грегуар Ле Руа. Саме ця п’ятірка літераторів із міста Гента (додамо ще хіба антверпенця Макса Ельскама) сформувала обличчя нового літературного напрямку, котрий досить-таки відрізнявся від французького символізму.

Звісно, важко переоцінити вплив на творчість “гентівців” французьких “метрів” пізнього романтизму, імпресіонізму, декадансу й авангарду. Загалом, кожен із молодих бельгійців по-своєму переглянув філософсько-естетичні погляди французів. Метерлінкові близький інтерес до декадентського стоїцизму й іронії Шарля Бодлера, вишуканого звукопису Поля Верлена чи Жюля Лафорґа, навіть “музичного інструментування” Рене Гіля, окультизму Вільє де Ліль-Адана, “алхімії мозку” Стефана Малларме чи післяабсентних візій Артюра Рембо. А ще ж — александрійські неоплатоніки, богословська література, потужний пласт європейського фольклору (в першу чергу казок), середньовічні куртуазні романи і мораліте, фламандська містика (передусім Ян Ван Рюйсбрук, Якоб Бьоме та Майстер Екхарт), елизаветинський театр (надто ж — Джон Форд і Вільям Шекспір), німецький романтизм (зокрема брати Шлегелі та Новаліс), американський трансценденталізм, живопис англійських прерафаелітів (передусім Данте Габріель Россетті), філософія Артура Шопенгауера, концепція інтуїтивізму Анрі Бергсона, музика й драматургія Рихарда Вагнера, сучасні йому окультисти на чолі з Саром

Картина п'ята

Ліс

Ліс. Ніч. Місячне сяйво. Старі Дерева різних порід, серед них — дуб, бук, в'яз, тополя, ялина, кипарис, липа, каштан та інші.

Увіходить К и ц я.

К и ц я (*вітаючись із усіма деревами*). Уклін усім деревам!..

Шелест листя. Уклін!..

К и ц я. Сьогодні великий день!.. Наш ворог прийде вивільнити вашу силу й сам підпаде під вашу владу... Це Тільтіль, син того лісоруба, який заподіяв нам стільки лиха. Він шукає Блакитного Птаха, якого ви переховуєте від Людини скільки світу, і який один-єдиний знає нашу таємницю... (*Шелест листя*.) Прошу?.. А! Це промовляє Тополя. Так. Тільтіль має Діаманта з властивістю звільняти на мить наші душі. Він може змусити нас віддати Блакитного Птаха, й відтоді ми остаточно підпадемо під людську владу. (*Шелест листя*.) Хто це говорить?.. А, Дубе!.. Як ся маєте?.. (*Шелест листя на Дубі*.) Ще застуджені?.. Локриця вже Вас не доглядає? Усе ще ревматизм?.. Повірте, це через мох. Ви забагато кладете його на ноги... Блакитний Птах іще у Вас?.. (*Шелест листя на Дубі*.) Прошу?.. Так, жодних вагань!.. Ми маємо скористатися з цієї нагоди. Він має зникнути. (*Шелест листя*.) Прошу?.. Так, із ним сестриця. Вона теж має вмерти. (*Шелест листя*.) Так, Пес також із ними. Його ніяк не здихатися!.. (*Шелест листя*.) Прошу?.. Підкупити його?.. Неможливо. До чого я тільки не вдавалася!.. (*Шелест листя*.) А! Це ти, Ялино?.. Так, готуй чотири дошки. Так, із ними ще Вогонь, Цукор, Вода і Хліб. Вони всі на нашому боці, окрім Хліба — він не зовсім певний. Тільки Душа Світла прихильна до Людини, та вона не прийде. Я підмовила малих утекти потайки, поки вона спить. Це наша єдина нагода. (*Шелест листя*.) А!.. Це голос Бука!.. Так, Ваша правда, треба попередити Тварин. А в Кроля є бубон?.. Він у вас?.. Гаразд, хай зараз же скликає збір... Ось і вони...

Звук кролячого бубна даленіє.
Увіходять Т і л ь т і л ь, М і т і л ь і П е с.

Т і л ь т і л ь. Це тут?..

К и ц я (*плазуючи, поспішає назустріч дітям; солодкаво, улесливо*). О, це ви, мій паночку!.. Маєте чудовий вигляд! Ви такі гарні цього вечора! Я йшла попереду, аби сповістити про ваш прихід... Усе гаразд... Я певна: цього разу Блакитний Птах буде наш... Я щойно послала Кроля бити на збір, аби скликати найповажніших звірів із околиць... Вони там, у гущавині. Прислухайтесь!.. Вони трохи боязкі й не наважуються підійти ближче.

Чути голоси різних Тварин: корів, кабанів, коней, віслюків тощо.

К и ц я (*відводить Тільтіля вбік і шепоче йому*). Але нащо ви привели Пса?.. Я ж вам казала: він з усіма у сварці, навіть із деревами... Як би його присутність усе не попсувала...

Т і л ь т і л ь Я ніяк не міг його спекатись... (*Погрожуючи Псові.*) Ану геть звідсіля, поганцю!..

П е с. Хто?.. Я?.. Чому?.. Чим це я завинив?..

Т і л ь т і л ь. Кажу ж тобі: геть!.. Тебе тут не треба, тільки й усього. Набрид нам ти, ось що!..

П е с. Та я буду мовчати... Глядітиму вас іздала... Мене й не помітять... А хочеш, стану дибки?..

К и ц я (*стиха до Тільтіля*). І ви терпите такий непослух?.. Та пригостіть його палицею по носі! Він справді нестерпний!..

Т і л ь т і л ь (*б'є Пса*). Оце тебе миттю навчить слухатися!..

П е с (*верещить*). Ой!.. Ой!.. Ой!..

Т і л ь т і л ь. То як?

П е с. Поцілую ж тебе за те, що бив мене.

Цілує й гаряче пестить Тільтіля.

Т і л ь т і л ь. Гаразд... Ну ж бо!.. Годі!.. Геть!..

М і т і л ь. Ні! Ні! Хочу, щоб він зостався. Як його нема, я всього боюсь.

П е с (*скаче й ледве не перекидає Мітіля, у захваті похапцем ластячись до неї*). А! Моя люба дівчинко!.. Кра-

ПРИМІТКИ

С.14. Вбрання Хлопчика-Мізничка з казок Перро... Перро Шарль (1628—1703) — французький письменник. Здобув популярність “Казками моєї матері Гуски” (серед яких — “Хлопчик-Мізничик”, “Кіт у чоботях”, “Попелюшка”, “Синя Борода”, “Осяляча шкура” тощо), укладеною ним збіркою народних оповідок, вперше видану 1697 року. Член Французької Академії.

С.14. Сукня кольору Місяця з казки про Осялячу шкуру... Згідно з французькою народною казкою “Осяляча шкура” в обробці Ш. Перро (1694), Король на прохання своєї доньки, з якою він прагнув одружитися, наказує ткачам зшити сукні кольору Часу, Місяця та Сонця і нарешті — сукню зі шкіри золотоносного Осла.

С.14. Вбрання в новогрецькому чи англо-грецькому стилі (як-от у Вальтера Крейна), чи навіть у стилі Ампір. Вальтер Крейн (1845—1915) — англійський художник-прерафаеліт, належав до манчестерської школи образотворчого мистецтва. Розробляв основи сучасного декоративного мистецтва (зокрема, оздоблення шпалер), але найвідоміший своїми акварелями та ілюстраціями книжок для дітей (“Чарівний корабель” та ін.).

Стиль ампір — стиль у декоративно-прикладному мистецтві (бл. 1803—1821 рр.), а також у моді, пов’язаний із мистецькими рекомендаціями імператора Наполеона I Бонапарта. Характеризується чіткістю ліній, масивністю ансамблю та використанням екзотичних матеріалів.

С.14. “...із казок братів Грім”. Якоб (1785—1863) та Вільгельм (1786—1859) Грім — німецькі філологи, засновники германістики як науки про мову та літературу, а також так званої “міфологічної школи” у літературознавстві (“Німецька міфологія” Я. Грімма, 1835). Належали до гуртка гейдельберзьких романтиків. Загальновідомі укладені ними збірки “Дитячі й сімейні казки” (1812—1814) та “Німецькі легенди” (1816—1818).

С.15. ...костюм Джона Буля. Джон Буль — ця жартівлива загальна назва буржуазії походить від карикатур на типового англійського буржуа.

С.37. На День Усіх Святих, як ото били церковні дзвони... День Усіх Святих — католицьке свято на честь усіх святих, запроваджене папою Римським Григорієм III. Святується 1-го листопада. За кельтськими народними повір’ями, цього дня бог смерті Самен скликав усіх небіжчиків, що вмерли того року, й загадував їм, яку подобу вони мали прибрати. Вважалося також,

що злі духи користалися з довгих ночей, аби навідатись до живих родичів.

С.43. ...схожий на Амура, усміхається... Амур (Купідон) — у римській міфології бог Коханья. Звичайно зображався в подоби хлопчика з луком та стрілами, якими поціляв у закоханих.

С.59. ...Що це ти там шушукаєш, Юдо, Тигрице, Базене?! Ашіль Базен (1811—1888) — французький військовий діяч. У франко-прусській війні 1870—1871 рр. очолював гарнізон фортеці в місті Мец, але капітулював перед пруссаками, попередньо уклавши домовленість із О. Бісмарком. Відтоді прізвище Базена стало загальною назвою на позначення зрадника.

С.72. ...полотна майстрів венеціанського чи фламандського Відродження (Веронезе, Рубенса)... Веронезе (справжнє прізвище — Кальярі), Паоло (1528—1588) — італійський художник епохи Відродження, представник “венеційської школи”. Святкові, світські за духом картини, панно та розписи Веронезе органічно пов’язані з архітектурою, масштабом композиції та вишуканістю сріблястого колориту (фрески вілли Барбаро-Вольпі в Мазері, бл. 1561; “Весілля в Кані”, 1563 тощо).

Рубенс, Петер Пауль (1577—1640) — фламандський художник. Для його творів характерна велич бароко, патетика, стрімкий рух та декоративний блиск, які поєднуються з чуттєвою красою образів і сміливими реалістичними спостереженнями. Живописові Рубенса притаманні вільна художня манера, багатозначне пластичне ліплення, витончені градації барв (“Історія Марії Медичі”, “Зняття з хреста”, “Персей і Андромеда”, “Повернення жінок”, “Камеристка” тощо).

С.78. ...танцює довкола діток веселу фарандолу. Фарандола (франц. “*farandole*”, від прованс. “*farandoulo*”) — французький (провансальський) народний хороводний танець, для якого характерна зміна швидкого та повільного темпів.

С.93. ...На Новий Рік і Чотирнадцятого Липня... 14 липня — національне свято у Франції, пов’язане зі взяттям Бастилії (14 липня 1789 р.) під час Великої Французької Революції. Святується з 1880 року.

С.94. ...часи Феокрита й Вергілія минули... Феокрит (кін. IV — 1 пол. III ст. до н. е.) — давньогрецький поет. Засновник жанру буколіки (пастушої пісні), в якій змальовувались ідилічні образки з життя пастухів, простота й природність невибагливого побуту.

Вергілій Марон Публій (70—19 рр. до н. е.) — римський поет. Автор збірки “Буколіки”, в якій продовжив традиції Феокрита,

ЗМІСТ

Моріс Метерлінк: життя на крилах Блакитного птаха. <i>Дмитро Чистяк.</i>	3
БЛАКИТНИЙ ПТАХ.	11
Післяслово та примітки. <i>Дмитро Чистяк.</i>	110

Літературно-художнє видання

Серія “Класна світова класика”

Моріс Метерлінк

БЛАКИТНИЙ ПТАХ

Переклад з французької,
передмова, післяслово та примітки
Дмитра Чистяка

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Ярослава Шекера*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*

Підписано до друку 24.06.2011. Формат 84×108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс ЕТД. Умовн. друк. арк. 6,3. Умовн. фарбо-відб. 6,3.
Обл.-вид. арк. 15,38.

Видавництво “Навчальна книга – Богдан”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.
Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а,
а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 9789661018210

9 789661 018210